

MITROPOLIA OLTENIEI

REVISTA

ARHIEPISCOPIEI CRAIOVEI,
ARHIEPISCOPIEI RÂMNICULUI,
EPISCOPIEI SEVERINULUI ȘI STREHAIEI,
EPISCOPIEI SLATINEI ȘI ROMANAȚILOR
ȘI
A FACULTĂȚII DE TEOLOGIE - CRAIOVA

ANUL LXXI (849-852), NR. 9-12, SEPTEMBRIE-DECEMBRIE, 2019

EDITURA MITROPOLIA OLTENIEI
CRAIOVA
ISSN 1013-4239

Impactul fenomenului migrației asupra dialogului interreligios. Perspectivă ortodoxă¹

Pr. Conf. Univ. Dr. ADRIAN BOLDIȘOR²

Cuvinte cheie: *migrație, Ortodoxie, Biserica Ortodoxă Română, dialogul interreligios*

Keywords: *migration, Orthodoxy, The Romanian Orthodox Church, interreligious dialogue*

Fenomenul actual al migrației este o consecință a globalizării contemporane, având un impact major și asupra dialogului interreligios. Migrația a existat din toate timpurile, însă s-a accentuat în ultima perioadă mai ales în contextul mai larg al schimbului de mărfuri, al posibilităților avantajoase de transport, al circulației rapide a informațiilor și ideilor, dar și al conflictelor din lumea întreagă. Nu de puține ori acest fenomen a fost privit cu suspiciune, formulându-se chiar păreri apocaliptice cu privire la consecințele lui. Temerile privind impactul pe care îl poate avea creșterea alarmantă a migrației asupra integrității religioase și nu numai a Europei nu sunt noi și nu se referă doar la migrația actuală a populației arabe din țările măcinate de războaie. Într-un studiu publicat în anul 2005, în care analiza posibilitățile ca Turcia să se integreze în UE, Christos Yannaras afirma, pornind de la fenomenul masiv al migrării turcilor musulmani în țările occidentale creștine din Europa: „Dacă cineva privește întreaga imagine cu calm și realism, fără sentimentalisme sau frică, ascensiunea totală a Turciei în UE și abilitatea maselor turcești de a emigra liber în Grecia și în Europa poate cel mai probabil să însemne sfârșitul elenismului așa cum îl cunoaștem noi”.³

O istorie a fenomenului migrației în perioada creștină începe în jurul anului 70, după căderea celui de al doilea Templu din Ierusalim, lucru care se vede și în faptul că predica misionară s-a făcut pentru început în sinagogile din diaspora evreiască. A doua etapă a fost reprezentată de urmările revoltelor evreiești din perioadele 115-117 și 132-135, care au condus nu doar la migrația evreilor, ci și a multor creștini din Ierusalim și

¹ Acest studiu preia ideile pe care le-am dezvoltat în cartea noastră: *Ortodoxia ieri, azi, mâine. Teme intercreștine și interreligioase pentru secolul XXI*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2019.

² Universitatea din Craiova, Facultatea de Teologie Ortodoxă.

³ CHRISTOS YANNARAS, „Dissenting View on Turkey’s European Prospects”, în: *Mediterranean Quarterly*, Volume 16, Number 2, 2005, p. 47.

Palestina. A treia etapă a migrației, care a avut un impact enorm, a avut loc în timpul schimbării capitalei Imperiului Roman în anul 330, în timpul Sfântului Constantin cel Mare, de la Roma la Bizanț, lucru care a condus la mutarea centrului de gravitație al Creștinismului spre ceea ce avea să poarte mai târziu numele de „creștinism ortodox”. A urmat răspândirea Islamului în zona bizantină, până în anul 1453, atunci când „a doua Romă” a căzut sub ocupație musulmană. A patra etapă a migrației a fost reprezentată de deplasarea triburilor germanice, vandalii, goții, alemanii, englezii, saxonii, burgunzii și lombarzii, care s-au convertit ulterior la Creștinism. O altă migrație masivă a coincis cu descoperirea Noii Lumi în timpul epocii marilor descoperi, sub influența Spaniei și Portugaliei. Din anul 1650 și până în timpul Primului Război Mondial (1914-1918) fenomenul migrației a ocupat un loc important în modernizarea și industrializarea lumii. Puterile respective au fost decisive în descoperirea și cucerirea noilor teritorii de pe glob, astfel că, pe parcursul sec. al XIX-lea câteva zeci de milioane de europeni au plecat din locurile natale spre noile teritorii descoperite și cucerite. Mai mare decât oricare alt conflict, cel de al doilea Război Mondial a dus la alte cote fenomenul migrației pe toată suprafața pământului. După terminarea conflictului, migrația a devenit un fenomen global de o complexitate nemaiîntâlnită, astfel încât astăzi nu mai există nicio națiune de pe pământ care să nu fi cunoscut migrația.

De-a lungul timpului au fost mai multe încercări de a realiza punți de legătură între diferitele organizații care lucrează în vederea apărării drepturilor migranților. Nu de puține ori aceste încercări s-au soldat cu eșecuri, însă pași importanți au fost făcuți în vederea găsirii de soluții care să răspundă principalelor dificultăți ridicate. Migranții vorbesc cel mai bine despre problemele, așteptările și eșecurile lor. Acest lucru se poate realiza numai dacă comunitatea este percepută ca o adevărată familie, așa cum ne învață Sfântul Apostol Pavel: „Rămâneți întru dragostea frățească. Primirea de oaspeți să n-o uitați, căci prin aceasta unii, fără să știe, au primit în gazdă îngeri”.⁴

În ultimul timp s-au creat numeroase agenții care să studieze problema migrației din perspective diferite. Retorica și politicile anti-migraționale, în special împotriva musulmanilor, au crescut la nivel mondial, chiar și în țările care de obicei erau ospitaliere în acest sens. Nu în ultimul rând, războaiele din Orientul Mijlociu (Irak, Afganistan, Libia sau Siria) au reprezentat cauzele migrației unui număr mare de oameni. La aceasta s-a adăugat și fenomenul actual al globalizării care a presupus deplasarea dintr-un teritoriu în altul, cu respectarea mai multor tratate internaționale. În cele din urmă, analizând toate aceste aspecte, Biserica nu

⁴ Evrei 13, 1-2.

ar fi arătat așa cum arată în zilele noastre fără fenomenului migrației. Migrația nu este doar un simplu fenomen istoric, ci are consecințe însemnate asupra realității eclesiale din întreaga lume.⁵

Astfel, la nivel global s-au accentuat problemele care îi afectează pe oameni: conflictele din diverse teritorii, situațiile economice dificile în anumite regiuni de pe glob, ajungându-se până la crize financiare și la modificări sociale importante, în care populațiile majoritare trebuie să trăiască alături de minorități pe care, de cele mai multe ori, nu le cunosc și nu le acceptă. Demografia lumii s-a schimbat radical influențând și felul în care sunt percepute religiile, culturile și etniile cu care se intră în contact în mod repetat. De la aceste realități s-a cristalizat și teoria „ciocnirii civilizațiilor” care a trezit discuții îndelungate, scindând lumea între apărători și contestatari. Problema refugiaților și migrantilor reprezintă o preocupare de mare interes, astfel încât societățile actuale și-au modificat structurile din punct de vedere demografic. Este din ce în ce mai greu să se vorbească de o lume creștină, musulmană, hindusă etc., ci de societăți plurireligioase, astfel încât „harta lumii în care trăim nu poate fi colorată în culori creștine, musulmane sau hinduse, ci oricare parte a lumii este presărată cu culorile și texturile întregului”.⁶

În lumea globalizată în care trăim, migrările masive de oameni au la bază cauze diferite, cu impact asupra vieții sociale, politice, economice și, nu în ultimul rând, religioase. Schimburile de mărfuri au condus la schimburi de idei, iar deplasările dintr-un teritoriu într-altul, pentru a avea o viață mai bună, au determinat întâlniri între oameni ce aparțin unor civilizații, culturi și religii diferite. Având o perspectivă nouă, în care trebuie să trăiască alături de cei de alte credințe și ideologii, creștinii s-au deschis pentru a-i accepta pe cei pe care îi întâlnesc zi de zi în viața publică și în cea privată. De la o problemă ce nu a preocupat decât un număr restrâns de persoane și asociații, fenomenul migrației a ajuns să fie o preocupare constantă atât la nivel local, cât și internațional. Realitățile concrete din diferite regiuni au devenit subiecte de analiză și meditație în vederea găsirii de soluții care să răspundă teoretic și practic multiplelor provocări ridicate de fenomenul migrației. Astfel problema migrației se găsește pe agendele întâlnirilor din întreaga lume, reprezentanții religiilor și confesiunilor din diferite regiuni de pe glob încercând să găsească soluții la dificultățile ridicate de migrațiile de populații dintr-un teritoriu într-altul. În aceste condiții, între 1-2 octombrie 2013, 100 de reprezentanți din 61 de organizații

⁵ PETER C. PHAN, „*Deus Migrator* – God the Migrant: Migration of Theology and Theology of Migration”, în: *Theological Studies*, Vol. 77 (4), 2016, pp. 850-853.

⁶ DIANA L. ECK, „The Christian Churches and the Plurality of Religious Communities”, p. 12.

s-au întâlnit sub egida Națiunilor Unite la New York pentru a participa la o consultare internațională ce a abordat problema și a analizat provocările migrației.⁷ În declarația semnată se afirmă că demnitatea umană este un dar divin care nu poate fi luat de nimeni, fie că este persoană, guvern, entitate publică sau privată. Ea presupune respectarea drepturilor omului, între care se numără și libertatea de mișcare, de a găsi un loc de muncă mai bun, indiferent de rasă, sex sau clasă socială, precum și libertatea de a trăi fără frică oriunde. Orice afront adus demnității umane este un afront adus lui Dumnezeu. Astfel, migrații sunt persoane umane cu demnitate la care nimeni nu poate atenta. Dialogul cu migrații trebuie să aibă în vedere respectarea drepturilor omului, așa cum sunt prevăzute în tratatele internaționale.

Libertatea de mișcare este un drept universal. Migrații trebuie să fie protejați de abuzurilor cauzate de discriminarea rasială, de xenofobie și intoleranță, având aceleași drepturi ca și populațiile în mijlocul cărora se așază. Comunitățile religioase trebuie să promoveze și să apere drepturile migraților, drepturi care sunt, în cele din urmă, ale oricărei ființe umane. În acest sens trebuie cunoscute condițiile migraților, precum și cauzele care au dus la decizia lor de a-și părăsi țara de origine. Numai printr-un dialog permanent și deschis se poate ajunge la o adaptare a populațiilor migrante la noile condiții sociale, economice, politice și religioase. Migrații nu sunt doar niște vecini străini, ci egali cu cei în mijlocul cărora se așază, având aceleași drepturi și obligații. Un punct important în tratarea problemei migraților se găsește la intersecția dintre drepturile omului și respectarea justiției, ambele privite prin ochii credinței în Dumnezeu. Nimic nu este posibil fără rugăciunea sinceră pentru toate și pentru toți.

Pusă în fața acestor realități, societatea nu a fost suficient de pregătită pentru ceea ce s-a întâmplat în urma mișcărilor masive de populații, mai ales în mileniul în care trăim. Schimbări importante au apărut nu numai în viața celor ce migrează în teritorii noi, ci și a celor în mijlocul cărora se așază populații din alte regiuni geografice. Migrații nu aduc cu ei doar limba și dorințele unui trai mai bun, ci și credințele lor, care sunt altele decât ale celor în mijlocul cărora se așază. În aceste condiții, numai ascultarea celui de lângă și dialogul cu acesta întruchipează credința creștină adevărată într-o lume pluralistă.

O perspectivă ortodoxă asupra fenomenului migrației evidențiază și alte probleme legate de pluralismul religios și de fenomenul globalizării.

⁷ „CWWM4 Advocacy Paper. The Intersections of Migration, Human Rights and Development Justice (Issued on the occasion of the Second United Nations High Level Dialogue on International Migration and Development, 2013)”, <<http://www.oikoumene.org/en/press-centre/news/CWWM4AdvocacyPaperonMigration2013.pdf>>, accesat: 04.12.2018.

Privit din perspectivă ortodoxă, pluralismul nu este relativism religios, deoarece comunitățile religioase nu sunt desființate într-o lume pluralistă. Este mai degrabă vorba despre o întâlnire între comunități diverse. Pluralismul presupune angajarea tuturor în procesul de afirmare a persoanei umane. „Puterea și demnitatea discursului și ascultării sunt deopotrivă creative și evidente. Teologii ortodocși ne amintesc constant faptul că tărâmul Duhului Sfânt nu are limite. Nu putem fixa limite în fața libertății Duhului Sfânt, Care suflă unde vrea și arde inimile multora. Astăzi, trebuie să facem ca libertatea și focul, creativitatea și conducerea Duhului Sfânt să ne permită să întâmpinăm provocările vieții și să ne conducă într-o lume cu multe credințe”.⁸

În lumea occidentală actuală, pluralismul Bisericilor Ortodoxe, în termenii etnicității, limbii și organizării eclesiale, scoate în evidență o problemă importantă: pornind de la această diversitate, se mai poate vorbi de Biserica Ortodoxă rusă, română, greacă etc., sau se vorbește de români, ruși, sârbi, greci etc.? Este oportun să se vorbească despre Ortodoxie ca despre o categorie de analizat din punct de vedere al fenomenului migrației? Se poate vorbi de o abordare a acestui fenomen din perspectiva ortodoxă la modul general, iar nu de reprezentanții anumitor Biserici Ortodoxe sau de locuitorii anumitor țări? În acest context, este vorba despre credincioșii ortodocși sau despre reprezentanții unei anumite Biserici locale sau naționale? Migrația se referă la ortodocși sau la reprezentanții anumitor țări?⁹ În cele din urmă, problema migrației se referă atât la a fi ortodox (român, bulgar, grec, rus, sârb etc.) în altă țară neortodoxă, cât și la a fi german, danez, englez etc. într-o țară ortodoxă. Cum se comportă ortodocșii în țări secularizate ce nu sunt ortodoxe? Au ei o poziție comună sau totul depinde de mediul din care vin, fără implicații religioase? Aceste întrebări se pun atunci când vine vorba de problema migrației și de migranți, răspunsurile adecvate putându-se formula doar pornind de la adevărata învățătură de credință creștină.

Din punct de vedere istoric, în epoca contemporană migrația creștinilor ortodocși se poate împărți în două etape, ce au ca puncte esențiale anii 1917 (după Revoluția din Rusia, cu referire mai ales la emigranții din această țară) și 1990 (după căderea blocului comunist, cu referire la toate țările majoritar ortodoxe din Europa de Est). În urma creșterii fenomenului migrației, se analizează felul în care ortodocșii se comportă în țări în care sunt minoritari, după ce au venit din țări în care erau majoritari, felul în care s-au adaptat ritmului de viață occidental, precum și felul în care își trăiesc

⁸ DIANA L. ECK, „The Christian Churches and the Plurality of Religious Communities”, p. 21.

⁹ MARIA HÄMMERLI and JEAN-FRANÇOIS MAYER, „Introduction”, p. 2.

credința în mijlocul acestor realități. Deși migrații sunt parte a locurilor natale și ai parohiilor cărora le aparțin, ei trebuie să se adapteze noilor condiții în care trăiesc.

Problema diasporei s-a ridicat în ultimul timp cu referire la fenomenul migrației din întreaga lume. Dintr-un termen religios care se referea la poporul evreu din afara Țării Sfinte, diaspora a căpătat un înțeles laic. Din punct de vedere ortodox, problemele au apărut începând cu diocesele din Occident care trebuie să aparțină unor patriarhate din alte țări. Dacă se vorbește de o „diaspora ortodoxă”, acest lucru implică existența unui centru și dependența de el, precum și un punct de vedere comun în ceea ce privește principalele probleme cu care se confruntă credincioșii, indiferent de naționalitate.¹⁰

Alături de termenul „diaspora”, termenul „transnațional” se referă la fenomenul migrației, fiind legat de noțiunea de „stat național”. Este vorba mai ales de influențele exercitate asupra migraților din partea locuitorilor teritoriilor în care se așază sau din partea altor ortodocși cu care intră în contact. Apar astfel numeroase probleme legate de apartenența etnică a credincioșilor ce trăiesc în alte țări. Există și legături transnaționale între diferitele parohii ale unor patriarhate ce stabilesc relații de bună înțelegere în mijlocul unei populații neortodoxe.

Pornind de la provocările și încercările de a găsi soluții pentru diferitele probleme ridicate de fenomenul migrației, experiențele Bisericii Ortodoxe pot fi un adevărat ghid în ceea ce privește abordarea problemelor dialogului cu cei de alte credințe și ideologii care trăiesc alături de credincioșii ortodocși. „Dacă noi, ortodocșii, ne așteptăm ca alții, într-un cadru multicultural, nu doar să recunoască prezența noastră, ci și să accepte darurile particulare ale Bisericii noastre, suntem noi la rândul nostru pregătiți să acceptăm darurile celorlalți, cu religia, cultura și moralitatea lor particulare?”¹¹ În contextul democrațiilor pluraliste din societățile moderne, dialogul reprezintă singura opțiune pentru a intra în legătură cu cei de alte credințe, ideologii, naționalități, etnii sau culturi. „Recunoașterea faptului că o altă persoană, în ciuda diferențelor sale, este o persoană umană autentică sau că viața unei comunități este o expresie a unei culturi particulare implică, în plus, să recunoaștem în celălalt unele elemente împărtășite ale umanității sau culturii comune”.¹²

¹⁰ MARIA HÄMMERLI and JEAN-FRANÇOIS MAYER, „Introduction”, p. 16.

¹¹ EMMANUEL CLAPSIS, *Orthodoxy in Conversation. Orthodox Ecumenical Engagements*, p. 128.

¹² EMMANUEL CLAPSIS, *Orthodoxy in Conversation. Orthodox Ecumenical Engagements*, p. 138.

Ca model exemplar al primirii oaspeților, Sfânta Scriptură amintește de ospitalitatea lui Avraam,¹³ pentru care Străinii care i-au venit în vizită nu erau un pericol. El Îi tratează cu toată bunăvoința, împărțând cu Ei atât prietenia, cât și mâncarea. În tradiția Ortodoxă, cei Trei Îngeri care au venit la Avraam reprezintă imaginea autentică a Sfintei Treimi, Dumnezeu comuniune de Persoane. În urma gestului său de ospitalitate, Avraam primește promisiunea că din el se va naște un popor mare. Felul în care este prezentată această icoană în tradiția ortodoxă, cu deschiderea în partea din față, reprezintă o invitație pentru fiecare dintre noi de a veni și a sta la masă cu Dumnezeu și cu străinii, depășind astfel prejudecățile și aroganța. Icoana devine astfel un simbol al prezenței lui Dumnezeu în mijlocul nostru, atunci când îi primim pe alți oameni cu ospitalitate, fără inhibiții și suspiciune. Este imaginea prin excelență a întâlnirii și comuniunii dintre oameni și Dumnezeu, un simbol al toleranței religioase care înlătură orice fel de frică față de aproapele nostru.¹⁴ Omul este chipul lui Dumnezeu Cel întreit, în firea sa fiind înscrisă Biserica-Comuniune. „Toți oamenii sunt chemați să se reunească în jurul aceleiași și unice cupe, să se înalțe la treapta inimii divine și să ia parte la Cina mesianică, să devină un singur Templu-Miel. «Prin viața veșnică (Duhul) Te cunosc pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat și pe Cel pe care L-ai trimis, Iisus Hristos». Viziunea se termină cu această notă eshatologică: ea e o anticipare a Împărăției cerurilor scăldată totodată în lumina care nu este din această lume, în sfârșit, scăldată toată într-o bucurie curată, dezinteresată, într-o bucurie dumnezeiască, prin faptul că Treimea ființează și că noi suntem iubiți și că totul este har”¹⁵

În Sfânta Scriptură se găsesc și alte locuri în care se vorbește despre importanța ospitalității.¹⁶ În lumina acestor îndemnuri, rolul nostru în această lume și locul în care vom merge în viața viitoare depind de felul în care i-am tratat pe străini.¹⁷ Tradiția ortodoxă susține învățătura scripturistică după care suntem îndemnați să-i primim pe străini, deoarece toți oamenii sunt egali în fața lui Dumnezeu și în fața legilor din această lume. Drepturile religioase ale oamenilor trebuie respectate, inclusiv dreptul la mișcare, la manifestarea propriului sentiment religios și la educație.

În legătură cu fenomenul migrației și cu atitudinea pe care trebuie să o aibă creștinii ortodocși în acest sens s-a exprimat și Sfântul și Marele

¹³ Facere 18.

¹⁴ His All Holiness Ecumenical Patriarch BARTHOLOMEW, *Encountering the Mystery. Understanding Orthodox Christianity Today*, pp. 191-192.

¹⁵ PAUL EVDOKHIMOV, *Arta icoanei. O teologie a frumuseții*, Traducere de Grigore Moga și Petru Moga, Ed. Meridiane, București, 1993, p. 218.

¹⁶ Levitic 19, 33-34; Deuteronom 10, 19; Psalm 145, 9; Matei 25, 31-46; Luca 10, 30-37; 17, 18; Ioan 4, 9; Evrei 13, 1-2.

¹⁷ Matei 25, 31-46.

Sinod din Creta în anul 2016: „*Problema actuală a refugiaților și migranților*, mereu în creștere din motive politice, economice și climatice, se află în centrul atenției mondiale. Biserica Ortodoxă s-a îngrijit mereu și se îngrijește continuu de cei persecutați, de cei în pericol și în nevoi, bazându-se pe cuvintele Domnului: «*Flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost și Mi-ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit; Gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine*» (Matei 25, 35-36) și «*Adevărat zic vouă, întrucât ați făcut unuia dintr-acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați făcut*» (Matei 25, 40). În tot decursul istoriei, Biserica s-a aflat alături de cei «*osteniți și împovărați*» (Matei 11, 28). Activitatea filantropică a Bisericii nu s-a limitat niciodată la facerea de bine în funcție de circumstanțe față de cel în nevoi sau de cel suferind, ci a căutat, mai degrabă, să elimine cauzele care provoacă problemele sociale. «*Lucrarea slujirii*» Bisericii (Efeseni 4, 12) este recunoscută de către toți. Deci, mai întâi de toate, facem apel către cei care au puterea de a elimina cauzele producerii crizei refugiaților să ia deciziile pozitive necesare. Facem apel la autoritățile civile, la credincioșii ortodocși și la ceilalți cetățeni ai țărilor în care refugiații s-au retras și continuă să se retragă să le ofere orice ajutor posibil, chiar și din puținul lor”. În *Enciclica Sfântului și Marelui Sinod din Creta* sunt amintite și urmările nefaste ale fenomenului actual al migrației asupra creștinilor ortodocși din întreaga lume: „*Biserica Ortodoxă urmărește cu durere și rugăciune și ia act de marea criză umanitară contemporană: proliferarea violenței și a conflictelor armate, persecutarea, exilarea și uciderea membrilor minorităților religioase, expulzarea forțată a familiilor din căminele lor, tragedia traficului de persoane, încălcarea drepturilor fundamentale ale persoanelor și ale popoarelor, convertirile forțate. Ea condamnă categoric răpirile, torturile și execuțiile atroce. Ea denunță distrugerea locașurilor de cult, a simbolurilor religioase și a monumentelor culturale. Biserica Ortodoxă este preocupată, în mod deosebit, de situația creștinilor și a altor minorități etnice și religioase persecutate în Orientul Mijlociu. Ea adresează un apel, mai ales, către guvernele din regiune, pentru protejarea populațiilor creștine – ortodocși, vechi orientali și ceilalți creștini – care au supraviețuit în leagănul creștinismului. Creștinii autohtoni și celelalte populații au dreptul inalienabil de a rămâne în țările lor în calitate de cetățeni cu drepturi egale. Prin urmare, îi îndemnăm pe toți cei implicați, indiferent de convingerile lor religioase, să lucreze pentru reconciliere și pentru respectarea drepturilor omului, în special pentru protejarea darului divin al vieții. Trebuie ca războiul și vărsările de sânge să înceteze, trebuie să domine dreptatea, pentru a restaura pacea și pentru a fi posibilă întoarcerea celor exilați în pământurile lor strămoșești. Ne rugăm pentru pace și dreptate în țările Africii aflate în suferință și în încercata Ucraină.*

Repetăm mai accentuat, în cadrul Sinodului, apelul nostru către cei responsabili de a-i elibera pe cei doi arhieri răpiți din Siria: Paul Yazigi și Ioan Ibrahim. Ne rugăm pentru eliberarea tuturor semenilor noștri care sunt luați ostatici sau se află în captivitate”.¹⁸

Fenomenul migrației crește în România de la un an la altul producând schimbări importante în ceea ce privește realitățile economice, culturale, sociale și religioase. În România se poate vorbi despre o creștere a migrației mai ales după anul 1989 și, în ultimul timp, după aderarea țării la Uniunea Europeană în anul 2007. Migrația nu se referă doar la persoanele de altă naționalitate care vin în țara noastră, ci și la numărul mare de români care emigrează în alte țări. România a fost o țară de tranzit și mai puțin una de destinație (spre deosebire, de exemplu, de SUA, ce a fost clădită de imigranți). În schimb, odată cu intrarea în Uniunea Europeană a apărut un fenomen nou: a crescut numărul imigranților din Asia, Orientul Mijlociu, Africa și republicile din fosta Uniune Sovietică care se hotărăsc să rămână în România. Majoritatea migranților cu drept de ședere legală aflați pe teritoriul României provin din Republica Moldova, Turcia, China și Siria.

În legătură cu repartizarea pe teritoriul României, migranții s-au așezat mai ales în marile orașe: București, Timișoara, Sibiu și Constanța. În unele cazuri a contat foarte mult și elementul religios, dacă ne referim la comunitatea musulmană din Dobrogea, al cărei muftiat își are sediul la Constanța (în prezent în România trăiesc peste 70.000 de musulmani, după ce în anul 1992 erau 55.928, în 2002 numărul crescuse la 67.257, pentru ca în 2011 să se remarce o ușoară scădere până la 64.337). O situație aparte este reprezentată de comunitatea mozaică din România ai cărei credincioși se găseau în trecut în număr mare în Moldova, crescând considerabil de la 134.168 în anul 1859, la 266.652 în 1899, pentru ca în 1930 să ajungă la 756.930. Situația istorică din perioada interbelică, cu pierderea unor teritorii, după ce au făcut parte din România Mare, și mai ales tragedia Holocaustului au dus la reducerea considerabilă a numărului evreilor din țara noastră. După perioada comunistă mai erau doar 9.670 de evrei în anul 1992, 6.057 în 2002, pentru ca în anul 2011 să ajungă la doar 3.519.¹⁹

Mai îngrijorător, dacă se ține cont de consecințele sale negative, este fenomenul migrației cetățenilor români în alte țări, în principal în cele din Uniunea Europeană. Cauzele pentru care românii migrează sunt, în principal, de natură economică, mulți cetățeni părăsind țara în vederea găsirii unor locuri de muncă mai bine plătite. Astfel, motivul plecării din sânul familiei este dorința de a avea o viață mai bună. După ultimele

¹⁸ „Enciclica Sfântului și Marelui Sinod”, <<http://basilica.ro/enciclica-sfantului-si-marelui-sinod/>>, accesat: 30.11.2018.

¹⁹ *Statul și cultele religioase*, pp. 27-37.

statistici, țara noastră ocupă primele locuri în ceea ce privește forța de muncă imigrantă în Uniunea Europeană. Acest fenomen are efecte negative asupra familiilor rămase în țară, în principal a copiilor. Astfel, la finalul anului 2017, un număr de 94.896 copii din România aveau unul sau ambii părinți plecați în străinătate, în timp ce 17.425 copii erau afectați de migrația ambilor părinți.²⁰

Trebuie menționat și faptul că majoritatea emigranților de origine română sunt tineri ce au în jur de 30 de ani. Pe de altă parte, majoritatea sunt de sex masculin (63,6% în anul 2016 și 65,7% în anul 2017) și provin din mediul rural (peste 61%). În perioada 2002-2007, odată cu eliminarea vizelor Schengen, a apărut și fenomenul prin care românii călătoresc în Europa pentru 90 de zile, după care se întorc în țară pentru a pleca după o altă perioadă.

Ca orice proces complex, migrația are deopotrivă părți pozitive și negative. Pentru familiile migranților români, beneficiile sunt mari în ceea ce privește partea economică, românii plecați în diferite părți ale Uniunii Europene trimițând bani familiilor rămase în țară. Beneficiile se pot vedea și în economia țării, acolo unde o parte din buget este asigurată din acești bani. Cu toate acestea, românii sunt printre cei mai prost plătiți dintre salariații europeni, cu un venit mediu net lunar de aproximativ cinci ori mai mic decât cel din Italia, Spania sau Germania (țările cu cei mai mulți imigranți români). Același fenomen al migrației își arată și partea negativă: familiile se destramă, copiii rămân acasă singuri, fără sprijinul și dragostea părintească, iar nivelul educației în aceste familii are mult de suferit.

Ținând cont de toate aceste realități, Statul trebuie să promoveze politici care să protejeze populațiile migrante și să apere drepturile omului pentru aceste comunități. În același timp, trebuie să se implice activ în protejarea familiilor în care un membru sau mai mulți sunt plecați la muncă în străinătate și în procesul de educare al copiilor ce rămân în grija rudelor.

În acest context, rolul Bisericii Ortodoxe Române este extrem de important, atât în ceea ce privește populațiile de alte naționalități ce se stabilesc în România, cât și cu privire la migranții români și la realitățile sociale ce se ivesc din faptul că tot mai mulți români părăsesc țara. Fenomenul migrației produce numeroase efecte de natură socială și economică ce pot fi înțelese și controlate numai printr-o conlucrare a Bisericii cu autoritățile Statului român, deoarece transformările produse de fenomenul migrației au și puternice conotații religioase.

Familia are cel mai mult de suferit în urma fenomenului migrației, iar Biserica, prin slujitorii săi ce cunosc cel mai bine realitățile, poate să

²⁰ *Efectele economice și sociale ale migrației asupra copiilor rămași acasă: studiu experimental*, Ed. Institutul Național de Statistică, București, 2018, p. 9.

ajute la prevenirea și rezolvarea multor probleme ce pot apărea, între care se numără: destrămarea căminului conjugal, pierderea legăturilor dintre părinți și copii, o educație din ce în ce mai scăzută în teritoriile în care migrația este un fenomen general etc.

În statele din Uniunea Europeană, Bisericele locale conlucrează cu instituțiile laice în vederea respectării drepturilor fundamentale ale omului și integrării cât mai rapide a imigranților în noile comunități în care doresc să trăiască. În ultimul timp s-a intensificat conlucrarea Bisericii Ortodoxe cu Statul român în ceea ce privește fenomenul migrației, iar măsurile nu au întârziat să apară. Astfel, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a stabilit ca în fiecare an prima duminică după data de 1 iunie (*Ziua internațională a copilului*) să fie dedicată părinților și copiilor, iar o duminică de peste an să poarte numele *Duminica românilor imigranți*. Biserica noastră se roagă în Sfintele sale Slujbe pentru „binecredinciosul popor român de pretutindeni”, insistând astfel pe ideea că fiecare credincios român face parte din Biserica noastră, indiferent de locul unde trăiește sau muncește.

Pentru a-i ajuta pe românii din întreaga lume, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe din țara noastră a pus bazele mai multor Mitropolii și Episcopi: Mitropolia Ortodoxă Română a Europei Occidentale și Meridionale (Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Europei Occidentale, cu sediul la Paris; Episcopia Ortodoxă Română a Italiei, cu sediul la Roma; Episcopia Ortodoxă Română a Spaniei și Portugaliei, cu sediul la Madrid); Mitropolia Ortodoxă Română a Germaniei, Europei Centrale și de Nord (Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Germaniei, Austriei și Luxemburgului, cu sediul la Nürnberg; Episcopia Ortodoxă Română a Europei de Nord, cu sediul la Stockholm); Mitropolia Ortodoxă Română a celor două Americi, cu sediul la Chicago (Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Statelor Unite ale Americii și Episcopia Ortodoxă Română a Canadei); Episcopia Daciei Felix, cu sediul administrativ în Vârșeț, în jurisdicția directă a Patriarhiei Române; Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria, cu sediul în Gyula, în jurisdicția directă a Patriarhiei Române; Episcopia Ortodoxă Română a Australiei și Noii Zeelande, cu sediul la Melbourne, în jurisdicția directă a Patriarhiei Române; Reprezentanțe și comunități ale Patriarhiei Române în străinătate: Reprezentanța Patriarhiei Române la Locurile Sfinte (Așezământul Românesc de la Ierusalim; Așezământul Românesc de la Ierihon cu Centrul de Studii și Pelerinaje „Sfântul Cuvios Ioan Iacob”, Așezământul Românesc de la Iordan), Reprezentanța Patriarhiei Române pe lângă instituțiile europene (Bruxelles), Reprezentanța Patriarhiei Române de la Sofia (Bulgaria), Reprezentanța Patriarhiei Române de la Tokyo (Japonia) și Comunitatea Ortodoxă Română din Osaka (Japonia), Comunitatea Ortodoxă Română din Turcia (Istanbul), Comunitatea

Ortodoxă Română din Africa de Sud (Johannesburg), Comunitatea Ortodoxă Română din Cipru (Nicosia), Comunitatea Ortodoxă Română din Siria (Damasc) și altele. La acestea se adaugă și Mitropolia Basarabiei (Arhiepiscopia Chișinăului, cu sediul în municipiul Chișinău; Episcopia de Bălți (fostă a Hotinului), cu sediul în orașul Bălți; Episcopia Basarabiei de Sud (fostă de Cetatea Albă-Ismail), cu sediul în orașul Cantemir; Episcopia Ortodoxă a Dubăsarilor și a toată Transnistria (fosta Misiunea Ortodoxă Română din Transnistria), cu sediul la Dubăsari.²¹ În cadrul acestor eparhii, parohiile ortodoxe românești desfășoară activități pastoral-misionare și cultural-filantropice pentru românii care trăiesc sau muncesc peste granițele țării.

Având mereu în vedere dificultățile și problemele ridicate de fenomenul migrației, creștinii ortodocși români din afara granițelor țării sunt îndemnați „să cultive întraajutorarea și respectul reciproc, să promoveze unitatea familiei și conlucrarea fraternă cu toți oamenii, indiferent de etnie și stare socială, să ajute și pe cei săraci, bătrâni și bolnavi pe care i-au cunoscut în România, să ajute parohiile care zidesc biserici”.²² De asemenea, Biserica Ortodoxă Română insistă în învățăturile sale pe întărirea legăturilor dintre Biserică, familie și școală în vederea educării și promovării adevăratelor valori creștine. „Familia are nevoie de binecuvântarea sfântă a Bisericii, pentru a se sfinți, iar Biserica are nevoie de participarea familiei la viața și activitatea ei pentru a se întări”.²³ Între programele de cateheze și asistență pastorală a familiilor aflate în dificultate pe care le desfășoară Biserica se numără „Hristos împărtășit copiilor” și „Alege Școala!”. Prin acestea, „Biserica Ortodoxă Română se străduiește să-i educe pe copii în sensul *ajutorării semenilor aflați în suferință, să prevină abandonul școlar în familiile sărace și în cele în care părinții sunt plecați la muncă în străinătate, să descopere și să încurajeze copiii talentați spre a-și dezvolta calitățile lor în folosul Bisericii și societății. De asemenea, prin activitățile catehetice din parohii, (...) prin taberele de creație, (...), Biserica încearcă să suplinească lipsa de afecțiune părintească, să cultive valorile autentice și să consolideze legăturile dintre părinți și copii, dintre școală și Biserică.*

²¹ „Organizarea Administrativă”, <<http://patriarhia.ro/organizarea-administrativa-763.html>>, accesat: 04.12.2018.

²² †DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Binecuvântare pentru ortodocșii români din străinătate (Mesaj adresat la *Duminica românilor migranți*, 19 august 2012)”, în: †DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Semne de speranță în vreme de suferință. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2012*, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2013, p. 199.

²³ †DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Părinții și copiii în lumina iubirii lui Dumnezeu (Mesaj adresat la *Duminica Părinților și Copiilor*, 3 iunie 2012)”, în: †DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Semne de speranță în vreme de suferință. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2012*, p. 159.

Luând aminte la îndemnul Mântuitorului nostru Iisus Hristos, «Lăsați copiii și nu-i opriți să vină la Mine, că a unora ca aceștia este Împărăția cerurilor» (Matei 19, 14), trebuie să cultivăm prin rugăciune și fapte bune legătura familiei cu Hristos și cu Biserica Sa, pentru a sfinți viața părinților și a copiilor și pentru a ajuta societatea umană să cultive în interiorul ei pacea, comuniunea și solidaritatea”.²⁴

Abstract: *The Impact of the Migration Phenomenon of the Interreligious Dialogue. Orthodox Perspective*

The current phenomenon of migration is a consequence of contemporary globalization, having a major impact on interreligious dialogue. In the beginning of our article, we give a short introduction regarding the most major migrations in the Christian history. We can say today there is no nation on earth that has not experienced migration. Within the Orthodox world, we speak about migration using the word *diaspora*, those who are outside the national territory of the Church. In connection with the phenomenon of migration and the attitude that Orthodox Christians must have in this regard, the Holy and Great Synod of Crete was also expressed in 2016. In the same time, the phenomenon of migration grows in Romania from one year to the next, producing important changes regarding the economic, cultural, social and religious realities. We will explain in short what was the reaction of the Romanian Orthodox Church to these new situations.

²⁴ †DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Părinții și copiii în lumina iubirii lui Dumnezeu (Mesaj adresat la *Duminica Părinților și Copiilor*, 3 iunie 2012)”, p. 160.

BIBLIOGRAFIE

1. BARTHOLOMEW, His All Holiness Ecumenical Patriarch, *Encountering the Mystery. Understanding Orthodox Christianity Today*, Doubleday, New York, 2008.
2. BOLDIȘOR, ADRIAN, „Religious Implications of the Migration Phenomenon. An Orthodox Perspective”, în: *Revista de Științe Politice. Revue des Sciences Politiques (RSP)*, Nr. 46, 2015.
3. BOLDIȘOR, ADRIAN, *Ortodoxia ieri, azi, mâine. Teme intercreștine și interreligioase pentru secolul XXI*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2019.
4. CLAPSIS, EMMANUEL, *Orthodoxy in Conversation. Orthodox Ecumenical Engagements*, WCC Publications, Geneva, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 2000.
5. „CWWM4 Advocacy Paper. The Intersections of Migration, Human Rights and Development Justice (Issued on the occasion of the Second United Nations High Level Dialogue on International Migration and Development, 2013)”, <<http://www.oikoumene.org/en/press-centre/news/CWWM4AdvocacyPaperonMigration2013.pdf>>, accesat: 04.12.2018.
6. † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Binecuvântare pentru ortodocșii români din străinătate (Mesaj adresat la *Duminica românilor migranți*, 19 august 2012)”, în: † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Semne de speranță în vreme de suferință. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2012*, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2013.
7. † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Părinții și copiii în lumina iubirii lui Dumnezeu (Mesaj adresat la *Duminica Părinților și Copiilor*, 3 iunie 2012)”, în: † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Semne de speranță în vreme de suferință. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2012*, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2013.

8. ECK, DIANA L., „The Christian Churches and the Plurality of Religious Communities”, în: *The Orthodox Churches in a Pluralistic World. An Ecumenical Conversation*, Edited by Emmanuel Clapsis, WCC Publications, Geneva. Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 2004.
9. *Efectele economice și sociale ale migrației asupra copiilor rămași acasă: studiu experimental*, Ed. Institutul Național de Statistică, București, 2018.
10. „Enciclica Sfântului și Marelui Sinod”, <<http://basilica.ro/enciclica-sfantului-si-marelui-sinod/>>, accesat: 30.11.2018.
11. EVDOCHIMOV, PAUL, *Arta icoanei. O teologie a frumuseții*, Traducere de Grigore Moga și Petru Moga, Ed. Meridiane, București, 1993.
12. HÄMMERLI, MARIA and MAYER, JEAN-FRANÇOIS, „Introduction”, în: *Orthodox Identities in Western Europe. Migration, Settlement and Innovation*, Edited by Maria Hämmerli and Jean-François Mayer, Ashgate Publishing Limited, Dorchester, 2014.
13. „Organizarea Administrativă”, <<http://patriarhia.ro/organizarea-administrativa-763.html>>, accesat: 04.12.2018.
14. PHAN, PETER C., „*Deus Migrator* – God the Migrant: Migration of Theology and Theology of Migration”, în: *Theological Studies*, Vol. 77 (4), 2016.
15. *Statul și cultele religioase*, Ediția a II-a revizuită și adăugită, Ed. Litera, București, 2018.
16. YANNARAS, CHRISTOS, „Dissenting View on Turkey’s European Prospects”, în: *Mediterranean Quarterly*, Volume 16, Number 2, 2005.